

Profesionalni etični kodeks

Marjeta Berkopec

Prvi samostojni etični kodeks smo slovenske medicinske sestre dobile leta 1994. V drobni modri knjižici je Kodeks etike medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije izdala Zbornica zdravstvene nege Slovenije – Zveza društev medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije.

V zgodovini predstavlja etična misel večno temo človekovega duha, ki je vodila njegovo bivanje in sobivanje na svetu, nikoli pa ni dokončno dorečena in definirana. Izhodišče vsake etike je moralna drža človeka, vsak posameznik je nosilec etike ali kot bi dejal Kant, »nosi v sebi kategorični imperativ«. Ta kategorični imperativ ali človekova vest uravnava njegova ravnanja in presojo v konkretni situaciji. Ravnamo v skladu s svojim prepričanjem, kaj je dobro in prav. Človek pa ni samo individualno, temveč tudi družbeno bitje, deluje v družbi, v poklicu, nanj vplivajo družbene sestavine ter poklicne zahteve in vrednote. Bolj kot se neka stroka razvija, pred večje etične dileme postavlja posameznega strokovnjaka. Zato so potrebni profesionalni etični kodeksi, ki opredeljujejo vrednote nekega poklica. Strokovnjaku olajšajo odločanje, še posebej takrat, ko nastopijo zahtevne dileme. Profesionalni kodeksi urejajo tisto, kar strokovnjak more in mora storiti v neki konkretni situaciji. Težava lahko nastopi, če nastanejo med osebnimi in profesionalnimi vrednotami neskladja ali celo konflikti, ki jih je nujno treba urediti. Zato profesionalni kodeksi služijo tudi za presojo ravnanja posameznika in njegove odgovornosti. V zdravstvu in zdravstveni negi predstavlja profesionalna etika temeljno načelo delovanja, zato ni čudno, da začetki etike v zdravstveni negi segajo v davnino, tako kot segajo v davnino zgodovinski zametki zdravstvene nege in negovanja ljudi. Hipokratova prisega (4. stol. pr. n. št.) velja tudi za negovanje ljudi, temu vprašanju je Hipokrat posvečal veliko pozornost. V 19. stoletju je opredelila mnoga etična načela Florence Nightingale, utemeljiteljica sodobne zdravstvene nege in poklica medicinske sestre (Grbec, 2004).

Prvi mednarodni etični kodeks za medicinske sestre je ICN sprejel leta 1953 v Sao Paulu v Braziliji (ICN). Pogled (Klemenc, 2014) v zgodovino na področju razvoja etičnih pravil v naši stroki na Slovenskem sega v leto 1963 in skupni kodeks etike zdravstvenih delavcev v nekdanji državi Jugoslaviji. Ta kodeks je pripravila (Grbec, 2004) Zveza zdravniških društev, brez sodelovanja drugih poklicnih skupin v zdravstvu. Kodeks etike zdravstvenih delavcev SFRJ, ki je bil zbran v 20 odstavkih z uvodom in sklepom, je zavezoval vse zdravstvene delavce. Leta 1967 je bil objavljen tudi v Zdravstvenem obzorniku.

Prvi samostojni Kodeks etike medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije je bil sprejet na podlagi 87. člena Zakona o zdravstveni dejavnosti. Sprejela ga je Zbornica

zdravstvene nege Slovenije – Zveza društev medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije skladno s 3. členom statuta na skupščini 25. 3. 1994. Vera Grbec (2004) je zapisala, da so ga delegati skupščine pozdravili s stoječim aplavzom. S ponosom ga omenja tudi takratna predsednica Zbornice – Zveze Nana Domajnko: »Na Kodeks etike medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov sem ponosna. Upam, da ste ponosni tudi vi. Vendar nikoli ne pozabimo, da je od zdaj

naprej to naše vodilo, da so to naša etična načela, ki smo jih prostovoljno sprejeli in se tudi dogovorili, da se bomo po njih ravnali.« (Domajnko, 1994) Grbčeva (2004) omenja, da so bili za pripravo omenjenega kodeksa upoštevani zgodovinski zdravstveni etični dokumenti od Hipokratove prisega do Kodeksa etike zdravstvenih delavcev Jugoslavije, kodeksi etike Mednarodnega sveta medicinskih sester (ICN) in kodeksi etike nekaterih njenih članic, dokumenti OZN, ki se tičejo zdravstva in drugi do-

kumenti mednarodnega humanitarnega prava. Kodeks etike je kot izkristaliziran skupek etičnih pravil in načel pomagal medicinskim sestram in zdravstvenim tehnikom pri etičnem odločanju. »Seveda pa bo samo ta drobna knjižica premalo, če ne bomo vzporedno razvijali etične občutljivosti in sposobnosti za moralno presojo. Razvoj obeh je odvisen od znanja, vzgojenosti, življenjskih in delovnih izkušenj, prepričanja, osebne kulture in kulture socialnega okolja,« je takrat zapisala Grbčeva.

Kodeks je opredeljeval devet načel: medicinska sestra in varovanec (I do VI), medicinska sestra in sodelavci (VII), medicinska sestra in družba (VIII), medicinska sestra in poklic (IX) ter končno določbo, da je upoštevanje določb kodeksa obvezno za vsako medicinsko sestro in druge člane negovalnega tima (Kodeks etike medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije, 1994). Kodeks je bil objavljen v Uradnem listu R Slovenije, št. 4/2002 (Uradni list R Slovenije, št. 4/2002).

Po izdaji kodeksa je Zbornica – Zveza poskrbela za njegovo distribucijo do članstva in delovnih sredin, etična načela so bila natisnjena na privlačnih, uporabnih predmetih, dostopen je postal na zborničnih spletnih straneh, spletnih straneh regijskih društev in Uradnega lista R Slovenije (Živič, 2003).

Po desetih letih od izdaje so članice Častnega razsodišča etični kodeks revidirale in pripravile posodobitve in dopolnitve. Delovna skupina za terminologijo v zdravstveni negi pa je preučila in poenotila strokovno izrazoslovje.

Bolj kot se neka stroka razvija, pred večje etične dileme postavlja posameznega strokovnjaka. Zato so potrebni profesionalni etični kodeksi, ki opredeljujejo vrednote nekega poklica.

Dopolnjen Kodeks etike medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije je Zbornica – Zveza sprejela na 16. skupščini 17. 2. 2005. V prenovljenem dokumentu sta uporabljena izraza: medicinska sestra, ki vključuje naslednje poklice: srednja medicinska sestra, zdravstvena tehničarica/zdravstveni tehnik, tehnik/ca zdravstvene nege, višja medicinska sestra/višji medicinski tehnik, diplomirana medicinska sestra/diplomirani zdravstvenik, profesor/ica zdravstvene vzgoje in druge medicinske sestre s fakultetno izobrazbo; in pacient, ki je po definiciji Svetovne zdravstvene organizacije oseba, ki zdrava ali bolna vstopa v sistem zdravstvenega varstva. V kodeksu je opredeljena tudi podoba medicinske sestre, ki je bila sprejeta na 14. skupščini Zbornice – Zveze 1. 3. 2003 (Kodeks etike medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije, 2005). Kodeks je bil objavljen v Uradnem listu R Slovenije, št. 40/2010 (Uradni list R Slovenije, št. 40/2010).

Poleg prenovljenega Kodeksa etike medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov je bil na 16. skupščini 17. 2. 2005 sprejet tudi prevod Mednarodnega kodeksa etike za babice. Mednarodni kodeks etike za babice je leta 1999 sprejela Mednarodna zveza babic (ICM) kot pomoč pri oblikovanju etičnih vrednot babiškega poklica in kot vodilo pri vsakodnevem reševanju moralnih in etičnih dilem. Kodeks opredeljuje odnose v babištvu, klinično prakso v babištvu, strokovno odgovornost babice in razvoj babištva v teoriji in praksi (Mednarodni kodeks etike za babice, 2005).

Babice so svoj samostojni etični kodeks dobile leta 2011, ko je Zbornica – Zveza skladno s 4. členom Statuta na skupščini 26. 3. 2011 sprejela Kodeks etike za babice Slovenije. Kodeks opredeljuje sedem načel:

Babica pri svojem delu spoštuje in zagovarja temeljne človekove pravice, pravice matere, otroka in družine. Babica spoštuje pravico ženske do izbire in odločanja. Babica spoštuje zasebnost in dostojanstvo ženske, otroka in družine. Pri tem jo zavezuje poklicna molčečnost. Babica je v okviru svojih poklicnih pristojnosti samostojna. Dolžna je izvajati kakovostno in varno babiško nego, utemeljeno na raziskavah, ter je za to moralno, etično, strokovno in pravno odgovorna. Babica deluje zdravstveno-vzgojno in promovira zdravje. Babica se zaveda medsebojne odvisnosti na strokovnem področju in sodeluje z drugimi strokovnjaki. Babica si prizadeva za vseživljenjsko

izobraževanje, za širitev strokovnega znanja in za raziskovalno delo (Kodeks etike za babice Slovenije, 2011). Kodeks je objavljen v Uradnem listu R Slovenije, št. 71/2014 (Uradni list R Slovenije, št. 71/2014).

Kodeks etike medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije je bil ponovno prenovljen in dopolnjen leta 2014. Z novim imenom Kodeks etike v zdravstveni negi in oskrbi Slovenije je bil sprejet na skupščini 29. 3. 2014. Kodeks ima deset načel, ki opredeljujejo izvajalce zdravstvene nege in oskrbe v odnosu do pacienta, profesionalne prakse, raziskovanja, sodelavcev, družbe in stanovske organizacije (Kodeks etike v zdravstveni negi in oskrbi Slovenije, 2014). Objavljen je bil v Uradnem listu R Slovenije, št. 71/2014 (Uradni list R Slovenije, št. 71/2014).

Leta 2014 sta bila v enotni publikaciji izdana oba pomembna kodeksa: prenovljen in dopolnjen Kodeks etike medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije, ki se danes imenuje Kodeks etike v zdravstveni negi in oskrbi Slovenije (2014), in Kodeks etike za babice Slovenije (2014), ki ga je kot prvi samostojni dokument na področju babištva v Sloveniji potrdila skupščina Zbornice – Zveze že leta 2011 (Ažman, 2017).

Z namenom izboljšanja in nadgrajevanja kakovosti dela funkcionarjev Zbornice – Zveze ter prepoznavnosti stroke in stanovske organizacije je upravni odbor na 38. redni seji 18. 11. 2015 sprejel tudi Kodeks delovanja funkcionarjev Zbornice – Zveze (Ažman, 2017). Takratna predsednica Zbornice – Zveze Darinka Klemenc (2016) je ob izidu zapisala: »K izdelavi dokumenta smo pristopili s cilji: dvigovati organizacijsko kulturo delovanja v Zbornici – Zvezi, izboljševati in nadgrajevati kakovost našega dela ter prepoznavnost stroke in naše organizacije, tudi posameznika ali skupine v delovnih in drugih okoljih in vam pomagati oziroma vas opolnomočiti pri vašem delu. Ne gre samo za vlogo, funkcijo, področje, ki ga pokrivate kot pomemben člen naše organizacije, gre za orodje, ki naj vam služi, ko je treba nastopati v imenu in interesu naše skupne organizacije, ki jo gradimo že skoraj 90 let.« Kodeks opredeljuje: odnos do članov Zbornice – Zveze in do stroke, odnos do organizacije, odnos do družbe in okolja ter odgovornost do samega sebe (Kodeks delovanja funkcionarjev Zbornice – Zveze, 2016).

Zdravstvena nega in oskrba močno vplivata na zdravje in življenje ljudi. S tem izvajalci zdravstvene nege in oskrbe prevzemajo veliko odgovornost, ki je ni mogoče opredeliti samo z zakoni in predpisi, pomembna je etična drža prav vsakega posameznika ter kontinuiran razvoj njegovih moralnih vrednot.

V negotovem času uvajanja visokih tehnologij in kompleksnih pristopov v zdravstvu, povečane socialne neenakosti prebivalstva, naraščanja delovnih obremenitev zdravstvenih delavcev ter številnih stiskah pacientov je skupek etičnih pravil in načel, vsebovanih v vseh kodeksih, izvajalcem zdravstvene in babiške nege ter oskrbe pomembna zaveza in vodilo pri njihovem etičnem odločanju. Za zaščito pravic pacientov, za priznavanje in spoštovanje sodelavcev ter v korist stroke (Klemenc, 2014). Zdravstvena nega in oskrba močno vplivata na zdravje in življenje ljudi. S tem izvajalci zdravstvene nege in oskrbe prevzemajo veliko odgovornost, ki je ni mogoče opredeliti samo z zakoni in predpisi, pomembna je etična drža prav vsakega posameznika ter kontinuiran razvoj njegovih moralnih vrednot. Etična načela in pravila Kodeksa etike v zdravstveni negi in oskrbi Slovenije so namenjena in obvezujejo vse, ki delujejo ali se izobražujejo na področju zdravstvene nege in oskrbe. Predstavljajo vodilo pri oblikovanju profesionalnih etičnih in moralnih stališč ter vrednot, podlago za etično odločanje, pomoč pri argumentiranju teh odločitev ter omogočajo etično refleksijo profesionalnega dela (Kodeks etike v zdravstveni negi in oskrbi Slovenije, 2014).

Literatura:

- Ažman, M., 2017. 90 let organiziranega delovanja medicinskih sester na Slovenskem: iz preteklosti skozi sedanost v prihodnost. *Obzornik zdravstvene nege*, 51(3), pp. 184–189.
- Domajnko, N. 1994. Ob izidu prvega Kodeksa etike medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije. *Utrip* 11, pp. 5–8.
- Grbec, V., 2004. 10-letnica Kodeksa etike medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov. *Obzornik zdravstvene nege* 38(1), pp. 83–6. Dostopno na: <http://www.obzornikzdravstvenenege.si/2004.38.1.83> [4.3.2018].
- Klemenc, D., 2014. Kodeksa etike. Dostopno na: <https://www.zbornica-zveza.si/sl/0-zbornici-zvezi/0-poklicu/kodeksa-etike> [4.3.2018].
- Kodeks etike zdravstvenih delavcev SFRJ, 1967. *Zdravstveni obzornik*, 1(2-3), pp. 57–59. Dostopno na: <http://www.obzornikzdravstvenenege.si/1967.01.2.49> [10.3.2018].
- Kodeks etike v zdravstveni negi in oskrbi Slovenije, 2014. *Uradni list Republike Slovenije št. 71*. Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2014-01-2937/kodeks-etike-v-zdravstveni-negi-in-oskrbi-slovenije> [10.3.2018].
- Kodeks etike medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije, 2002. *Uradni list Republike Slovenije, št. 4*. Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2002-01-0191/kodeks-etike-medicinskih-sester-in-zdravstvenih-tehnikov-slovenije> [4.3.2018].
- Kodeks etike medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slo-

venije, 2010. *Uradni list Republike Slovenije št. 40*. Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/97901/#PODOBA%C2%AoMEDICINSKE%C2%AoSES-TRE> [4.3.2018].

Kodeks etike za babice Slovenije, 2014. *Uradni list Republike Slovenije št. 71*. Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2014-01-2938/kodeks-etike-za-babice-slovenije> [4.3.2018].

Kodeks etike v zdravstveni negi in oskrbi Slovenije, 2014. *Ljubljana: Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveza strokovnih društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije*.

Kodeks delovanja funkcionarjev Zbornice – Zveze, 2016. *Ljubljana: Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveza strokovnih društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije*.

Mednarodni kodeks etike za babice, 2005. Dostopno na: <https://www.dmsbzt-mb.si/images/stories/PDF/kodeks-babic2005.pdf> [4.3.2018].

Živič, Z., 2003. Kodeks etike medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije v luči zdravstvene nege. In: Klemenc, D. et al., eds., *Zdravstvena nega v luči etike*. Ljubljana: Društvo medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Ljubljana, pp. 321–332.